

SUUKKOSUUT; ENSIMMÄISTÄ LASTA ODOTTAVAN PERHEEN SUUN TERVEYDENTILAN JA HOIDON TARPEEN ARVIO

TOIMINTAKÄYTÄNTÖJÄ NEUVOLA-, KOULU- JA OPISKELUTERVEYDENHUOLTO SEKÄ EHKÄISEVÄ SUUN TERVEYDENHUOLTO - ASETUKSEN MUKAISEEN TOIMINTAAN (380/2009).

TAVOITTEET

Syntyy laaja-alainen ymmärrys suun terveyden kuulumisesta hyvinvointiin ja terveyteen.

Äitiysneuvolan terveydenhoitaja ohjaa ensimmäistä lasta odottavan perheen suun terveydenhuollon neuvontakäynnille.

Suun terveysterveystarkastukset kattavat kohderyhmän.

Neuvonta suunnitelmallista.

Ensimmäistä lasta odottavat perheet tietävät perheen suun terveydenhuollon perusteet.

Tunnistetaan perheet, jotka tarvitsevat erityistä tukea.

Arvioidaan uuden mallin vaikuttavuutta.

KEINOT

Toimintamalli suunnitellaan yhteistyössä neuvolan kanssa. Sovitaan toimintakäytännöt ja yhteyshenkilöt. Koulutuksella vahvistetaan sitä, että maksuton suun terveysterveystarkastus on osa äitiysterveystarkastusta (Liite 4).

Kunnassa sovitaan keinot, miten saadaan perhe suun terveydenhuollon neuvontakäynnille ja kattavuutta seurataan säännöllisesti (Liite 1. ja 2.)

Henkilöstö koulutetaan käyttämään motivoivaa keskustelua ja voimavarasuuntautunutta neuvontaa. Toimintakäytännöt jalkautetaan suun terveydenhuoltoon ja neuvolaan (Liite 3, 5 ja 6).

Kunnan kotisivuilla tiedotetaan toimintamallista ja sieltä löytyvät linkit suun terveydenhuoltoon.

Kyselylomakkeella seulotaan niitä, joille suunnataan erityisesti motivoivaa keskustelua ja voimavarasuuntautunutta neuvontaa. Neuvontakäynnistä annetaan palaute neuvolaan äitiyskortille. (Liite 3.).

Nykyisten tietojärjestelmien puitteissa seurataan esim. lasten hampaiden reikiintymistä pitkällä aikavälillä (Liite 5.).

Liite 1. Kunnassa on sovittu, miten neuvola ohjaa perheen suun terveydenhuollon neuvontakäynnille

Esimerkkejä yhteistyöstä neuvolan ja suun terveydenhuollon välillä:

- a. Suuhygienisti tapaa perheen hammashoitolassa. Hammashoitolassa on eri tietojärjestelmä kuin terveydenhoitajilla: Neuvola antaa odottaville vanhemmille lomakkeen, jossa on vanhempien yhteystiedot ja lupa lähettää lomake suun terveydenhuoltoon. Suun terveydenhuolto ottaa yhteyttä perheeseen (ensisijaisesti soittamalla).
- b. Hammashoitolassa ja terveydenhoitajilla on sama tietojärjestelmä: Terveydenhoitaja varaa ajan suoraan tietojärjestelmään suuhygienistille / hammashoitajalle.
- c. Hammashoitolassa ja terveydenhoitajilla on eri tietojärjestelmä: Terveydenhoitajalle annetaan valmiit listat, joihin voi varata ajan hammashoitolaan, terveydenhoitaja antaa ajan ”Hammashoitoesitteeseen” ja terveydenhoitaja toimittaa listan hammashoittoon.
- d. Hammashoitolassa ja terveydenhoitajilla on eri tietojärjestelmä: Terveydenhoitaja antaa esitteen, jossa kehoitetaan ottamaan yhteyttä.
- e. Terveydenhoitajan ja suuhygienistin terveydenedistämistilaisuus ovat peräkkäin. Perhe tietää etukäteen, että tämä on osa laajaa terveystarkastusta.

Liite 2. Kattavuutta seurataan säännöllisesti.

Esimerkki: suun terveydenhuolto huolehtii, että saadaan tieto ensimmäistä lasta odottavien määristä kuukausittain, tietojärjestelmistä saadaan tieto suun terveydenhuollossa toteutuneista käynneistä ja näistä lasketaan kattavuus. Pyritään tavoittamaan koko kohderyhmä ja se ei toteudu arvioidaan toimintamallia.

Liite 3. Neuvonnan tulee olla suunniteltu ja yhtenäistä kunnassa siinä keskitytään muutama avainalueeseen. Neuvonnan sisältö ja tavoitteet:

- Vanhemmat toteuttavat tarpeellista omahoitoa ja ymmärtävät, että vanhempien ravinto-, terveys- ja suun hoitotottumukset ”periytyvät” lapselle (mallioppiminen). Eryteisesti huomioidaan, että myös isä harjaa hampaat fluorihammastahnalla kaksi kertaa päivässä
- Vanhemmat tietävät, että hampaiden reikiintyminen on syljen välityksellä tarttuva bakteeritauti.
- Äiti ymmärtää oman säännöllisen ksylitolin (viisi grammaa päivässä) käyttönsä suotuisan vaikutuksen syntyvän lapsen suun terveyteen.
- Perheen kanssa yhdessä määritetään terveyskäyttäytymisen muutostarpeet ja kyselylomakkeella voidaan seuloa niitä, joille suunnataan vaativamman tason terveysneuvontaa motivoivan keskustelun ja voimavarasuuntautuneen neuvonnan keinoin:
  - Vanhemmat täyttävät lomakkeen ennen vastaanotolle tuloa tai sitä käytetään motivoivan keskustelun välineenä. Kyselylomakkeet ovat erikseen suun terveydenhuollon ammattilaisille ja vanhemmille. Kysymyksillä selvitetään perheiden suunhoidon tiedot, taidot, asenteet ja tottumukset. Kysymyksiin vastaavat molemmat vanhemmat ja vastauksia arvioidaan pisteillä. Alhaisen pistemäärän saaneille annetaan perustason terveysneuvontaa ja vahvistetaan terveyskäyttäytymistä. Korkean pistemäärän saaneilta arvioidaan terveyskäyttäytymisen muutostarve ja -valmius (muutosvaihemalli; onko tietoinen muutostarpeesta, harkitseeko muutosta ja onko valmis muutokseen).
  - Perhe sitoutetaan muutokseen motivoivan keskustelun ja voimavarasuuntautuneen neuvonnan keinoin.
  - Terveysneuvontakäynnillä otetaan huomioon myös yksilölliset ja kulttuuriset tekijät.

- Ensimmäiseen käyntiin suositellaan varattavaksi 30 minuuttia. Laajempaa terveysneuvontaa tarvitseville annetaan uusi terveysneuvonta-aika.
- Seuraavilla terveysneuvonta- tai terveystarkastuskäynneillä kirjataan ja seurataan tavoitteiden toteutumista. Pyritään vakiinnuttamaan terveyttä edistäviä käytäntöjä osaksi koko perheen terveyttä ja hyvinvointia koko elämänkaaren ajan. Käynti tukee tiedon soveltamista käytäntöön ja vastuun ottamista omasta ja lapsen terveydestä.
- Molempien vanhempien potilastietoihin kirjataan yhteisesti sovitut tavoitteet ja vanhemmille annetaan neuvonnassa käytetty kyselylomake, johon myös kirjataan nämä tavoitteet.
- Äitiysneuvolakorttiin merkitään tieto käynnistä. Sovitaan terveydenhoitajien kanssa, miten viestitetään heille niistä perheistä, jotka saavat vaativamman tason terveysneuvontaa. Esimerkiksi kirjaamalla tämä äitiysneuvolakorttiin.
- Annettava perhevalmennus tukee toimintamallia.
- Maahanmuuttajille voidaan neuvontaa antaa ryhmissä, jossa hyödynnetään vertaistukea.

Liite 4. Terveysneuvonta voidaan toteuttaa neuvolassa tai hammashoitolassa.

Terveysneuvontakäynnit ovat maksuttomia ensimmäistä lasta odottaville vanhemmille. Mikäli terveysneuvonta tapahtuu hammashoitolassa, neuvontakäyntiin ei lähtökohtaisesti sisälly kliinistä tarkastusta. Mikäli käyntiin sisällytetään kliininen terveystarkastus, on tärkeää informoida kliinisen terveystarkastuksen maksullisuudesta. Kunta voi erikseen päättää kliinisen terveystarkastuksen maksuttomuudesta tai maksujen alentamisesta.

Liite 5. Kirjaaminen

Esimerkki kirjaamisesta Efficaan:

HAM- lomakkeen 2. sivulle TP 1 – sarakkeeseen laitetaan toimenpidekoodi OD (odottava perhe).

Selite kirjoitetaan ”odottava perhe” kts. HAM 3-sivu.

Laitetaan käyntiruksi HAM-kortin 2 -sivulle ja otetaan käyntimaksu pois, lopuksi hyväksytään rivi.

Fraasit laitetaan HAM-kortin 3-sivulle. Jos fraasi ei mahdu, ota uusi HAM-kortti.

Jokaisesta fraasin kohdasta aukeaa mittari, jossa on eri vaihtoehtoja. Terveystavat ja -tottumukset tilastoituvat potilastietojärjestelmään.

Fraasit: Ensisynnyttäjän terveystarkastelu

Käynnillä mukana ZHMUK: (mittarit: 0= äiti tai isä, 1= molemmat vanhemmat)

Ensimmäinen käynti tai muu käynti ZHKÄY: (0= ensimmäinen käynti, 1= muu käynti)

Miten vanhempien terveystavat ja -tottumukset vaikuttavat lapsen suun terveydentilaan? ZHTOT: (0= tietää vaikutukset, 1= ei tiedä vaikutuksia)

Miten lapsi saa reikiä aiheuttavan bakteerin suuhunsa? ZHREI: (0= tietää, 1= ei tiedä)

Kuinka paljon sinulle merkitsee ehjät hampaat? ZHTAR: (0= merkitsee paljon, 1= jonkin verran, 2= ei merkitse)

Kuinka usein harjaat hampaasi? ZHHAR: (0=2 x vrk, 1= 1 x vrk, 2 = ei päivittäin)

Kuinka monta kertaa vuorokaudessa aterioiden lisäksi syöt välipaloja, napostelet tai juot mehuja tms.? ZHVÄL: (0= ei välipaljoa, 1= <3 x/vrk, 2= >3x/vrk)

Riski ZHRIS: (1= ei riskiä, 3= riski)

Vanhempien erityiskysymyksiä ja muuta huomioitavaa

Liite 6. Suun terveydenhuoltohenkilöstön koulutus motivoivan keskustelun ja voimavarasuuntautuneen neuvonnan käyttöön:

- o johto ja henkilöstö sitoutetaan ymmärtämään uuden neuvontamenetelmän merkitys
- o koulutuksen tulee olla suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja sen tulee sisältää pienryhmäharjoittelua käytäntöön soveltamiseksi.

Liite 7. PP - esitys: Voimavarasuuntautunut neuvonta, thm Mirka Järvinen.

Liite 8-9. Kyselylomakkeet henkilöstölle ja perheelle.

Kirjallisuus ja neuvonta materiaalia:

- Neuvolatoiminta, koulu- ja opiskeluterveydenhuolto sekä ehkäisevä suun terveydenhuolto. Asetuksen (380/2009) perustelut ja soveltamisohjeet. Sosiaali- ja terveysministeriö. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-11139.pdf
- Omahoidon tukeminen. Opas terveydenhuollon ammattihenkilöille. Pirkko Routasalo & Kaisu Pitkänen. Suomalainen Lääkärisseura Duodecim. http://www.laaketietokeskus.fi/tiedostot/Omahoidon_tukem_opas_12_09.pdf
- Pieni parisuhdekoulu. Leena Tiilikka, Marjo Kankkonen, Anna Suutarla. MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. www.mll.fi
- Käypä Hoito. www.terveysportti.fi.
- Terveydenedistämisen laatusuositus. STM 2006. <http://pre20090115.stm.fi/pr1158139777250/passthru.pdf>
- Juomat ravitsemuksessa. Valtion ravitsemusneuvottelukunnan raportti 2008.
- Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. STM. www.stm.fi.
- Neuvokas perhe: www.sydanliitto.fi.
- Juomasuosituksset nuorille: www.hammaslaakariliitto.fi.
- Hymyssä suin: www.stal.fi
- Terveyden edistämisen materiaalia: www.suunvuoro.fi, www.lapsenhampaat.fi, www.maitojaterveys.fi, <http://ffp.uku.fi/teens>
- www.suupuhtaaksi.fi. Hampaat ja tupakointi-esite: www.helsinki.fi/akateeminen/terveyskeskus.
- Tietoa kaltoin kohteluun liittyen: "Lasta lyömätön Satakunta" Porissa.
- www.sosialstyrelsen.se (Nationella riktlinjer för vuxentandvård 2010) .
- Behavioral and economic aspects of caries control. Pauliina Hietasalo. Oulun yliopisto 2010.
- Dental health in primary teeth after prevention of mother-child transmission of mutans streptococci. A historical cohort study on restorative visits and maternal prevention costs. Marja-Liisa Laitala. Turun yliopisto 2010.
- Lapsen suu on perheen peili – mitä peili voi kertoa. Marja-Leena Mattila ja Päivi Rautava, www.duodecimlehti.fi
- Esimerkkejä terveydenedistämismateriaalista löytyy www.suunvuoro.fi (salasana: pankki ja käyttäjätunnus: materiaali).